

II.1. TRIBUNAL CONSTITUCIONAL, TRIBUNAL SUPREM I DIRECCIÓ GENERAL DE REGISTRES I DEL NOTARIAT

Jaume VERNET I LLOBET

Catedràtic de dret constitucional
Universitat Rovira i Virgili

Eva PONS PARERA

Professora de dret constitucional
Universitat de Barcelona

Agustí POU I PUJOLÀS

Professor de llenguatge jurídic
Universitat de Barcelona

En aquest número es tracten les sentències i resolucions que engloben el període comprès entre el juliol de 2001 i el juny de 2002. Per tant, a diferència dels números anteriors d'aquesta REVISTA, en què només s'abastaven sis mesos, aquesta vegada el lapse de temps s'ha ampliat a un any. La raó és purament tècnica. Fins ara la selecció de sentències es feia sobre paper i, en els darrers anys, es verificava el caràcter complet de la selecció mitjançant la consulta de diverses bases de dades. Actualment, la fiabilitat de la cerca en les bases de dades ha millorat força, fins al punt que creiem que podem refiar-nos-en. En conseqüència, a fi d'escurçar el temps transcorregut entre la publicació de les resolucions i l'edició del comentari i, en conseqüència, millorar la immediatesa de les nostres cròniques amb els lectors de la REVISTA, farem confiança en la recerca exclusivament electrònica d'ara endavant.

Teniu a les mans el comentari de quatre sentències del Tribunal Suprem i set resolucions de la Direcció General de Registres i del Notariat on es tracten temes relacionats amb la matèria lingüística. Aquesta vegada no hem de ressenyar cap sentència ni cap interlocutòria del Tribunal Constitucional. Entre les sentències del Tribunal Suprem, advertim que al costat dels pronunciaments que tenen les qüestions juridicolingüístiques com a objecte principal, n'hi ha d'altres on el tema de la llengua apareix de manera molt més tangencial o secundària. Malgrat això, també hem cregut interessant donar notícia d'aquests darrers, com a reflex de l'horitzontalitat de la matèria lingüística. Quant als assumptes concrets examinats, n'hi ha que s'arrosseguen des de diversos números anteriors d'aquesta crònica, com ara el relatiu a la mancomunitat de municipis *euskalduns* o, en menys grau, el cas de la denominació del municipi d'A Coruña; però també destaca com a supòsit nou el relatiu als requisits lingüístics dels funcionaris locals d'habilitació estatal amb plaça a Catalunya, sentència que consolida l'exigència de la competència lingüística dels funcionaris de caràcter estatal.

Pel que fa a les resolucions de la Direcció General, també cal advertir que s'inclou el comentari de resolucions que, per la data de publicació, correspondrien al núm. 37 d'aquesta REVISTA i que no s'hi van poder recollir.

Sentència del Tribunal Suprem de 19 de setembre de 2001. Sala 3a, Secció 3a. Ponent: Óscar González González. Ref. El Derecho 2001/31140. Rep. Aranzadi 9130 de 2001.

En el procés contenciós administratiu conclòs per aquesta sentència, l'Ajuntament d'A Coruña impugna la inscripció registral de la denominació «A Coruña» com a topònim del municipi anteriorment inscrit com «La Coruña». El Tribunal Superior de Justícia ja havia rebutjat el recurs de la corporació municipal contra la resolució del Ministeri per a les Administracions Públiques, de l'any 1992, que formalitzava la nova denominació en el Registre d'entitats locals. El Tribunal Suprem confirma la sentència d'instància i desestima el recurs de cassació, tot i que, sorprenentment, al llarg del text de la sentència es refereixi constantment a l'«Ayuntamiento de La Coruña», com si ell mateix no quedés vinculat pel nom inscrit en el Registre. Amb tot, no s'ha pogut comprovar si és una mala passada de la correcció lingüística automàtica atribuïble a les bases de dades consultades. En tot cas, es tracta d'una incoherència notable.

Les consideracions generals que formula el Tribunal Suprem, abans

d'entrar a resoldre els motius del recurs, alludeixen a la competència de la Comunitat Autònoma per regular la doble oficialitat lingüística (art. 3.2 CE i art. 5.3 EAG). En l'aspecte concret dels topònims, la Llei gallega 3/1983, de 15 de juny, de normalització lingüística, estableix en l'art. 10 que els topònims de Galícia tindran com a única forma oficial la gallega i se cita també la STC 214/1989, de 21 de desembre (que resolvia el recurs d'inconstitucionalitat interposat pel Parlament i la Junta de Galícia, i pel Consell Executiu i el Parlament de Catalunya, contra determinats articles de la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local), on el Tribunal Constitucional expressà que *«la aprobación de la alteración o cambio de nombre de los municipios es típica competencia de ejecución en materia de régimen local que, con arreglo al marco constitucional de distribución de competencias, los Estatutos de Galicia y de Cataluña atribuyen a sus respectivas Comunidades Autónomas»*.

Un element bàsic en tot el debat processal és el Decret galleg 146/1984, de 27 de setembre, que fixa el nom oficial d'«A Coruña» per al municipi esmentat. El Tribunal Superior de Justícia ja considerà que la Resolució ministerial impugnada constituïa una *«mera toma de razón o un simple acto de constatación»* del canvi de denominació efectuat pel Decret citat. Amb tot, davant la insistència de l'Ajuntament recurrent que l'acte d'inscripció infringeix diverses lleis estatals, el Tribunal Suprem reitera que el Decret 146/1984 *«está dictado en el ejercicio de una legítima competencia, a la que se ha llegado a través del escalonado examen de la anterior normativa, que mediante el sistema de sucesivas habilitaciones, que van desde la cúspide de la pirámide hacia su base, justifica sobradamente el ejercicio competencial. Así lo ha reconocido la Ley estatal 2/1998, de 3 de marzo, cuyo artículo 1 dispone que “la actual provincia de La Coruña se denominará oficialmente A Coruña, en concordancia con el nombre oficial A Coruña que tiene reconocida su capitalidad”; y la sentencia de esta Sala de 25 de septiembre de 2000 lo viene a afirmar, cuando señala que la declaración del gallego como lengua propia de Galicia “justifica, en primer lugar, que los topónimos de Galicia tengan como única forma oficial la gallega, correspondiendo a la Xunta de Galicia la determinación de los nombres oficiales de los municipios que serán los legales a todos los efectos (art. 10 de la Ley del Parlamento de Galicia 3/1983, de 15 de junio)”*» Es pot consultar el comentari de la STS de 25 de setembre del 2000 en el núm. 36 d'aquest REVISTA.

Per tant, sent clara l'atribució competencial a la Comunitat Autònoma, aquest ordre competencial no pot quedar subvertit —com pretenia el recurrent— per la mera inscripció en un registre estatal. Tal com assenyalava el Tribunal Suprem:

«El Registro de Entidades Locales, en cuanto registro público, no tiene facultades decisorias en materia de topónimos, pues, según resulta de su propio régimen, contenido en el Real Decreto 382/1986, de 10 de febrero, sus funciones se refieren a la inscripción registral de los entes locales, siendo el objeto de la inscripción, entre otros datos, la “denominación” —artículo 3, apartados A), a)—, y ésta no puede ser otra que la que le haya otorgado el órgano competente, en este caso, la Junta de Galicia.

»Su función, en ningún supuesto, es de control, sino, como acertadamente señala la sentencia recurrida, de mera constancia o toma de razón, debiendo imperativamente practicar la inscripción, salvo que se observe falta o insuficiencia de algunos datos —artículo 8.

»Así lo viene a indicar la sentencia

del Tribunal Constitucional 214/1989, de 21 de diciembre, que al examinar la constitucionalidad del artículo 14.1 de la Ley 7/1985, de 2 de abril, de Bases del Régimen Local, sobre la inscripción en el Registro del cambio de denominación, expresó que “la norma sólo condiciona el carácter oficial del cambio decidido por el poder público competente, lo cual es razonable para garantizar la seguridad jurídica; no correspondiendo ya al Estado la aprobación de los referidos cambios, el propio interés general supra-autonómico en que esos cambios o alteraciones sean conocidos con carácter general, justifica plenamente la previsión cuestionada, que no supone control del Estado, sino un medio de garantizar esa necesaria publicidad en todo el territorio por medio de la inscripción del cambio de nombre en el correspondiente registro estatal y de su publicación en el BOE”.

Un cop resolta la qüestió principal, el darrer tram de la sentència s'ocupa a rebatre els motius de cassació relatius a una impugnació indirecta del Decret 146/1984. En primer lloc, es desestima la desviació de poder, que s'havia al·legat adduint que la finalitat del Decret era la d'establir una relació dels noms oficials dels ajuntaments on existien notaries, però no la de canviar el nom dels primers. Contràriament, el preàmbul de la norma evidencia la finalitat de desplegar l'art. 10 LNLG i, a més, segons el Tribunal, «nada impide que en el mismo Decreto se pretenda lograr a la vez dos o más objetivos, bien con carácter principal, bien con carácter accesorio el uno del otro, pues resulta además lógico que, si se han de relacionar las distintas circunscripciones notariales, se aproveche la oportunidad de hacerlo con la denominación que la Junta de Galicia considera apropiada a la toponimia gallega».

En segon lloc, la sentència també refusa la lesió del principi d'autonomia local que, segons l'Ajuntament, s'hauria derivat de la sostracció de competències pròpies i de la manca d'intervenció municipal en el procediment de canvi de nom. Amb cita de la recent Sentència de 25 de setembre de 2000, el Tribunal Suprem respon que «tales previsiones legales no son

contrarias a la autonomía municipal en su aspecto de autoorganización, pues como ha tenido ocasión de reiterar esta Sala (SSTS 21 de septiembre y 13 de octubre de 1998), la normalización lingüística de una lengua o idioma cooficial entra en el ámbito o esfera de intereses de la comunidad local, pero excede de ella para afectar, de modo prioritario a los de la Comunidad Autónoma que tiene atribuida la específica competencia lingüística. Así pues, el cumplimiento y ejecución "in genere" de la normativa lingüística de la Comunidad Autónoma vincula también a los entes locales.» I afegeix: «pero es que además, en el caso concreto que se examina, la actuación de la Junta de Galicia es meramente automática y responde al mandato impuesto por el artículo 10 de la Ley 3/1983, de tal manera que si conforme a dicho precepto "los topónimos de Galicia tendrán como única forma oficial la gallega", el Decreto se limita a traducir a esta lengua vernácula el nombre castellano, con lo que el requisito establecido en el artículo 13.1 de la Ley de Bases del Régimen Local para el supuesto de alteración no tiene sentido en este caso concreto; máxime, cuando no se discute si la traducción ha sido o no correcta y cuando la Ley estatal 2/1998, de 3 de marzo, sobre cambio de denominación de las provincias de La Coruña y Orense, expresa en su exposición de motivos que "estas denominaciones de A Coruña [...] aparecen ya escritas de esta forma en documentos que datan del siglo XIII, lo que supone un claro refrendo a la argumentación de que aquellas responden a una realidad lingüística, histórica e incluso tradicional». Finalment, pel que fa al dret d'audiència de l'Ajuntament, el Tribunal precisa que l'article 105 de la CE i l'art. 130.4 de la Llei de procediment administratiu el refereixen als ciutadans, i no a les administracions públiques, per la qual cosa no és pertinent l'allegació d'aquest defecte formal. En conseqüència, tots els motius del recurs de cassació són desestimats.

Sentència del Tribunal Suprem de 15 de març de 2002. Sala 3a, Secció 3a. Ponent: Pablo Lucas Murillo de la Cueva. Ref. El Derecho 2002/4078.

Recollim aquest pronunciament jurisprudencial sobre marques comercials on la qüestió lingüística té una presència merament tangencial o simptomàtica de fenòmens socials i de la consciència jurídica que aquests atenyen. El cas fa referència a la denegació de la inscripció de la marca internacional mixta «Tax Free World Exhibition» per part de l'Oficina Espanyola de Patentes y Marcas. La qüestió jurídica de fons discutida davant dels tribunals fa referència al caràcter genèric de la marca, interdit per la legislació mercantil (art. 124.5 de l'Estatut de la propietat industrial). La

Sentència d'instància va entendre que es donava aquesta genericitat, present en tots els termes que formen la marca i, en particular, atès que els de l'expressió «Tax Free», *«suficientemente conocidos en castellano, pueden ser percibidos como exclusivos de una cualidad que puede predicarse de cualquier producto y que equivale a “libre de impuestos”»* (FJ 1). En plantejar el recurs de cassació, l'entitat recurrent tracta de rebatre el caràcter genèric i descriptiu de la marca i rebutja que pugui generar confusió en el públic, adduint que si aquest és erudit percebrà que no se li ofereixen productes lliures d'impostos i, si no ho és, tampoc no relacionarà l'expressió amb l'exempció impositiva. Tanmateix, el Tribunal Suprem confirma l'anterior veredict i estima que *«En realidad, todos y cada uno de los elementos que integran la denominación adolecen de genericidad y el conjunto que forman no consigue eliminarla, al igual que no lo hace el idioma que utiliza, dado el cada vez más extenso conocimiento del inglés y, sobre todo, la familiaridad de expresiones como Tax Free, claramente predominante en la denominación y en el gráfico, que, por su proximidad a Duty Free, son fácilmente reconocidas por el público español. Si a todo ello se une que la actividad de la entidad solicitante se centra en la organización de muestras y exposiciones y que, por eso, ha pedido el registro para las clases 16, 35 y 42, es decir, para productos orientados a la realización de esa actividad principal, hay que concluir que difícilmente se evitará la percepción en el público de que se están exhibiendo productos o servicios libres de impuestos, con independencia de que sea o no erudito.»*

Els raonaments transcrits susciten dues observacions. D'una banda, els tribunals són sensibles al fet que l'anglès s'institueixi cada cop més com a llengua franca en l'àmbit de les activitats econòmiques i comercials, cosa que permet pressuposar el coneixement general de determinades expressions típiques d'aquest àmbit. D'altra banda, es pot deduir d'aquest raonament que l'únic idioma de referència davant l'anglès és, per als tribunals, el castellà. A la vista de la necessitat d'haver de recordar constantment la presència d'altres llengües oficials a l'Estat, un dubte ens envaeix: seran en realitat aquelles —i no l'anglès— la «tercera llengua» de la qual hom parla sovint? Al marge de la qüestió, evidentment extrajurídica, sembla evident que els òrgans jurisdiccionals hauran de dirimir en el futur conflictes nous sorgits en un context de plurilingüisme.

Sentència del Tribunal Suprem de 27 de novembre de 2001. Sala 3a, Secció 7a. Ponent: Nicolás Maurandi Guillén. Ref. El Derecho 2001/49117. Rep. Ar. 168 de 2002.

En aquesta sentència el Tribunal Suprem desestima un recurs de casació interposat pel Consejo General Nacional de Colegios de Funcionarios de la Administración Local con Habilitación de Carácter *Nacional* contra la Sentència de la secció 5a de la Sala Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justicia de Catalunya, de 27 de maig de 1997, i confirma la validesa del Decret 14/1994, de 8 de febrer, sobre exigència de coneixements de català en els concursos per a la provisió de llocs de treball reservats als funcionaris locals d'habilitació de caràcter estatal.

Hem de notar la importància objectiva d'aquest pronunciament, que ratifica la validesa de la normativa lingüística dictada per la Generalitat en un dels sectors públics on les exigències derivades de la doble oficialitat només van poder plasmar-se després de superar més d'un escull o dificultat. En efecte, recordarem breument que el Decret de 1994 —pel qual s'estableix que els funcionaris amb habilitació estatal (secretaris d'Ajuntament, entre d'altres) que aspirin a obtenir plaça en algun ajuntament del territori hauran d'acreditar un coneixement de la llengua catalana adequat a la tasca professional per desenvolupar— s'aprovà després d'obtenir un acord amb l'Estat que es traduï, inicialment, en una reforma de la legislació de règim local estatal i, seguidament, en una modificació de la Llei municipal i de règim local de Catalunya (art. 310.2). D'aquesta manera se superaven els efectes perniciosos en aquest àmbit de la doctrina dels «cossos estatals» i es podia fer efectiva l'exigència de coneixement del català que ja s'aplicava a la resta de funcionaris de les administracions locals sense la vinculació estatal esmentada.

Malgrat això, com hem pogut constatar en d'altres supòsits (i, especialment, en l'àmbit judicial), els interessos corporatius que es creen a l'empara dels esmentats cossos funcionaris —reflex, alhora, d'una determinada concepció unitarista de l'Estat— no troben sempre una acomodació senzilla a les característiques pròpies d'un estat plurilingüe. Així, la defensa d'aquests interessos davant dels tribunals condueix a qüestionar la legalitat de certes previsions lingüístiques que, tot i justificar-se per la garantia dels drets dels ciutadans i el compliment eficaç de les funcions públiques en un marc jurídic de doble oficialitat, poden alterar les condicions lingüístiques d'accés, trasllat i promoció dels membres d'aquests col·lectius funcionaris. Aquest és, doncs, el rerefons de la sentència actual que, considerada en si mateixa, no presenta un interès doctrinal destacable, atès que s'hi discuteixen arguments de tipus prevalentment formal.

En aquest sentit, la corporació recurrent va fonamentar la impugnació cassacional en dos tipus d'arguments. El primer es referia a un defecte de congruència del pronunciament d'instància, adduint que el Tribunal Superior de Justícia no responia a la crítica sobre la manca de cobertura legal del Decret per la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística, i per la Llei 8/1987, de 15 d'abril, municipal i de règim local de Catalunya. Quant a aquest argument, el Tribunal Suprem contesta que el requisit de congruència no exigeix una correspondència rigorosa, en termes d'expressió gramatical o literària, entre els escrits dels litigants i el text de la sentència, sinó que comporta solament la necessitat que en la darrera s'abordin les qüestions bàsiques suscidades i se'ls doni una resposta clara. D'acord amb aquesta doctrina jurisprudencial, considera que:

«La sentencia de instancia, en su fundamento de derecho —FJ— segundo, aborda la cuestión del rango de la disposición impugnada; y, entre otras cosas, afirma que la posibilidad de una colaboración reglamentaria, en la materia regulada por el Decreto autonómico controvertido, está contemplada en el art. 99 de la Ley de Bases de Régimen Local, y dice también que en la misma línea se pronuncia el art. 310.1 de la Ley 8/1987 Municipal y de Régimen Local en Cataluña. Más adelante, en su FJ cuarto, afirma lo siguiente: “[...] Ha de partirse de

la base de que el requisito de conocimiento de la lengua oficial propia [...] deriva no sólo de la disposición ahora impugnada, sino que se halla contemplado en los artículos 302. 2 de la Ley Municipal y de Régimen Local de Cataluña, y 67.2 y 106.2 del Reglamento del Personal al servicio de las Entidades Locales de Cataluña, aprobado por Decreto 214/1990, de 30 de julio, todo ello dentro del marco general que constituye la Ley 7/1983, de 18 de abril, de Normalización Lingüística [...]”» (FJ 2).

En el paràgraf transcrit, el Tribunal de cassació considera correcte el raonament del Tribunal Superior de Justícia, el qual va realitzar un examen adequat i suficient de les normes de rang legal, tant estatals com autonòmiques, que emparen el Decret controvertit. Per consegüent, la sentència no acull el primer grup de motius de cassació i, encara que sigui de manera indirecta, confirma la plena legitimitat de l'exigència de coneixements lingüístics establerta per la norma reglamentària qüestionada.

Quant al segon ordre de motius de cassació, el Consejo General Nacional de Colegios de funcionarios de Administración local con habilitación de carácter *nacional* denuncia la infracció pel Decret impugnat de tot un reguitzell de normes i sentències constitucionals, entre les quals cita: articles 23.1, 103.2 i 149.1.18 CE i STC 27/1991, de 4 de febrer; Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística; Llei 8/1987, de 15 d'abril, municipal i de règim local de Catalunya; article 140 CE i article 99 de la Llei

7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local, i articles 14 i 23.2 CE, i STC 46/1991, de 21 de febrer.

En aquest punt, el Tribunal Suprem entén que l'escrit de formalització del recurs presentava un defecte substancial que comporta desestimar-lo, atès que «*En dicho escrito no se justifica en que medida la infracción de la norma no emanada de órganos de la Comunidad Autónoma, denunciada para apoyar el motivo de casación, ha sido relevante y determinante del fallo de la sentencia de instancia. El recurso de casación incurre, pues, en causa de inadmisibilidad en este segundo grupo de motivos, según lo establecido en el art. 100.2.a) de la Ley jurisdiccional, que, en el actual momento procesal, se convierte en razón para su desestimación*» (FJ 3). Així, doncs, s'aplica aquí la jurisprudència consolidada que exigeix que el recurs de cassació es fonamenti en normes no emanades dels òrgans de les comunitats autònomes, que la infracció d'aquestes normes sigui rellevant i determinant de la decisió i que sigui el recurrent en cassació qui justifiqui suficientment aquella rellevància. Insistent en qüestions d'ordre processal, la sentència raona que aquestes condicions poden donar lloc tant a una causa d'inadmissió inicial, com també a la desestimació final del recurs —com succeeix en el supòsit present— si en la fase prèvia d'admissió no van detectar-se els defectes de l'escrit d'interposició del recurs.

En definitiva, si bé no trobem dins la sentència comentada declaracions explícites sobre els fonaments materials de l'exigibilitat del català al personal d'aquests cossos funcionaris d'habilitació estatal, el Tribunal Suprem rebutja totalment les raons de la corporació recurrent i, a més, li imposa les costes del procés.

Sentència del Tribunal Suprem de 9 de juliol de 2001. Sala 3a, Secció 4a. Ponent: Juan Antonio Xiol Rius. Ref. El Derecho 2001/31133. Rep. Ar. 8753 de 2001.

En el marc de l'estratègia d'impugnació sistemàtica per part de l'advocat de l'Estat dels acords municipals de constitució de la Mancomunitat de municipis *euskalduns*, ara és el torn de l'Ajuntament de Muntibar. L'actual recurs es dirigeix contra l'acord del Ple de 17 de maig de 1991, pel qual aquest Ajuntament va aprovar els estatuts de l'esmentada Mancomunitat, si bé allò que finalment torna a discutir-se és l'adequació a la legalitat d'aquesta darrera entitat. Sobre la mateixa qüestió ja s'ha pronunciat en reiterades ocasions el Tribunal Suprem, tal com hem recollit en aquesta ressenya jurisprudencial (vegeu els números 35, pàg. 276 i seg., i 36, pàg. 382 i seg.),

de manera que la resolució actual només aporta algunes diferències argumentals de matís. Per consegüent, a banda de fer remissió als nostres comentaris precedents, destacarem a continuació els punts concrets debatuts i la resposta del Tribunal, encara que només sigui a l'efecte de contrastar-la amb pronunciaments anteriors amb idèntic objecte.

Quant als antecedents, el Tribunal Superior de Justícia del País Basc, que va estimar parcialment el primer recurs presentat per la representació processal del Govern de l'Estat, va declarar contraris a dret i nuls diversos apartats de l'article 4 dels estatuts (punt 3, apartats *a* i *c*) i va salvar la legalitat de la resta, amb un pronunciament interpretatiu sobre el punt 2, apartat *c*, del mateix article 4.

A partir de la reproducció fragmentària que fa la sentència dels motius del recurs de cassació, observem novament que l'argumentació barreja arguments de tipus diversos, i sovint de coherència dubtosa, amb l'objectiu d'atacar la iniciativa municipal. En els motius primer i segon s'allega la infracció dels articles 3 i 14 de la Constitució, dels articles 6.1 i 3 de l'Estatut d'autonomia del País Basc i del principi de seguretat jurídica de l'article 9.3 de la Constitució, per tal de reclamar la declaració de nul·litat de tots els apartats de l'article 4 dels estatuts sobre els quals no es pronuncià el Tribunal Superior de Justícia. En el motiu tercer —decisiu en la resolució final del cas— se sol·licita la nul·litat de l'article primer dels estatuts, que estableix els fins de la Mancomunitat, per infracció dels mateixos preceptes esmentats i de l'article 44.1 de la Llei 7/1985, reguladora de les bases del règim local. Concretament, el lletrat de l'Estat argumenta que: *«Los fines a que se refiere el artículo 1 son ajenos a los únicos que posibilitan y justifican legalmente la constitución de una Mancomunidad (artículo 44.1 de la Ley 7/1985). No existe deber de conocimiento del euskera en zona alguna del territorio del Estado (sentencia 82/1986 y artículo 6 del Estatuto). Todos los ciudadanos tienen el deber de conocer la lengua castellana (artículos 3.1 de la Constitución). La finalidad de imponer el euskera como idioma exclusivo o nacional según el apartado a del artículo 4 hace caso omiso de la cooficialidad (artículo 3.2 de la Constitución y 6.1 del Estatuto) y discrimina a los castellano parlantes (artículo 14 de la Constitución y 6.3 del Estatuto) lo que conduce a la nulidad de pleno derecho del artículo 1.»* Finalment, en el motiu quart es demana la nul·litat de la disposició final dels estatuts, que n'establí el registre i la legalització en el Registre de mancomunitats de l'Estat francès i dels governs d'Iruña i de Gasteiz, pel fet de contrariar el principi d'unitat nacional de l'article 2 de la CE i els articles 22 CE i 5 de la Llei 191/1984, pel que fa a la inscripció de les associacions. Com en els supòsits anteriors, l'Ajuntament de Muntibar va optar per no comparèixer durant el procés.

Com ja hem advertit, l'anàlisi del Tribunal Suprem se cenyeix al motiu tercer de la impugnació, l'acceptació del qual condueix a estimar el recurs, cassar la sentència del Tribunal Superior de Justícia i declarar radicalment nul l'acord municipal d'aprovació dels estatuts de la Mancomunitat. De manera més clara i directa que en els precedents jurisprudencials, en el fonament jurídic quart de la sentència s'assenyala que la qüestió central rau —segons l'argument del representant de l'Estat, assumit pel Tribunal Suprem— a determinar si la finalitat de fomentar, desenvolupar i promoure l'ús de l'euskera es pot considerar o no inclosa entre els fins propis d'una mancomunitat d'ens locals. L'examen de la legalitat de la constitució de l'esmentada Mancomunitat i dels seus estatuts reguladors es considera, doncs, lògicament prèvia i condicionant respecte de l'examen dels motius d'impugnació concrets de l'acord municipal. En el fonament jurídic cinquè —amb una formulació pràcticament idèntica a la sts de 10 de febrer 2002 (FJ 2)— la qüestió es resol de la manera següent:

«Esta Sala entiende que, en efecto, asiste la razón al representante procesal de la Administración por cuanto es claro que el desarrollo y fomento del uso del euskera no puede estimarse que suponga la realización de una obra pública. En cuanto a que se entienda constituye la prestación de un servicio a la población de los municipios afectados, ello sería discutible en términos abstractos, pues sólo podría admitirse manteniendo una concepción amplísima de la noción de

servicio público. Pero las Mancomunidades de entes locales sólo pueden constituirse de forma válida para la realización de fines que consistan en la prestación de servicios de competencia municipal. El fomento y desarrollo del uso del euskera no es competencia de los municipios, pues de forma inequívoca tal competencia corresponde a la Comunidad Autónoma del País Vasco según establece el artículo 6 del Estatuto de Autonomía, especialmente en su número 2» (FJ 5).

D'acord amb la lògica processal que guia la resolució del cas, en el fonament jurídic següent el Tribunal Suprem precisa l'abast del pronunciament estimatori del recurs de cassació que, com ja hem dit, comporta que *«No sólo determinadas normas de los Estatutos de la Mancomunidad son contrarias a Derecho, sino que la constitución de la Mancomunidad misma contraviene el ordenamiento jurídico, por lo que a fortiori (con mayor razón) no pueden entenderse válidos ni los Estatutos ni el acto municipal de aprobación de los mismos, que es la resolución impugnada.»* Aquesta conclusió es ratifica amb la referència directa i la translació literal de pronunciaments anteriors:

«Es obligado para esta Sala enjuiciar el supuesto planteado como los preceden-

tes de acuerdo con el ordenamiento jurídico en vigor, es decir, la Constitución Es-

pañola, el Estatuto de Autonomía del País Vasco y las leyes orgánicas y ordinarias dictadas para desarrollo del texto constitucional. Por tanto, no podemos eludir que la constitución de Mancomunidades ha de llevarse a cabo para la realización de obras o la prestación de servicios de acuerdo con el artículo 44.1 de la Ley 7/1985, de 2 de abril, de Bases del Régimen Local.

»Está fuera de duda que con el fomento y desarrollo del uso del euskera no se está realizando ninguna obra pública y por otra parte, aún en el caso de que pudiera entenderse que se tratase de un servicio público (lo que técnicamente resulta dudoso), habría de tratarse de uno de competencia municipal. No es así en el caso ahora enjuiciado, toda vez que según la Constitución y el Estatuto de Autonomía —por no mencionar el derecho

propio de la Comunidad Autónoma constituido en este caso por la Ley autonómica sobre la materia de 24 de noviembre de 1982, cuya infracción no puede ser examinada en este recurso de casación—, el cumplimiento del fin o función del desarrollo del uso del euskera es de competencia de la Comunidad Autónoma.

»El artículo 2.6 del Estatuto de Autonomía del País Vasco dispone que será la Comunidad Autónoma quien regulará el uso del euskera, y a dicho Estatuto hemos de atenernos rigurosamente, por lo que no puede considerarse conforme a Derecho una iniciativa ajena a la normativa aplicable por ignorar las potestades y competencias de la propia Comunidad Autónoma según las normas vigentes.» (FJ 5, que coincideix amb el FJ 3 de la STS de 10 de febrer de 2000.)

Traslladant també aquí les consideracions que ja vam fer arran de les sentències precedents, reiterarem les tres raons bàsiques per les quals no ens sembla jurídicament sòlida l'argumentació desplegada pel Tribunal Suprem per anul·lar la Mancomunitat de municipis *euskalduns*. La primera és que no hi ha una competència exclusiva de la Comunitat Autònoma pel que fa al foment de la llengua, sinó que en aquesta tasca participen totes les entitats públiques (ens locals, universitats, etc.) dins l'esfera de les seves competències. En segon lloc, tampoc no és correcte raonar sobre les nocions de servei públic o obra pública, quan la doctrina jurídica evidencia la pèrdua dels perfils tradicionals d'aquestes nocions, cosa que ha obligat a reelaborar-les a l'hora de definir els àmbits d'actuació o d'influència dels poders públics. I, en tercer lloc, resulta igualment criticable el formalisme extrem en la concepció d'uns ens típicament instrumentals per canalitzar l'actuació de les entitats territorials, com són les mancomunitats.

A tall de conclusió, la insistència sobre la mateixa argumentació al llarg de pronunciaments successius demostraria, al nostre entendre, fins a quin punt resulta còmoda al Tribunal Suprem, ja que li ha permès neutralitzar la iniciativa dels municipis bascos sense haver d'entrar ni tan sols en la qüestió substantiva relativa a la legalitat de les regles lingüístiques fixades.

Resoluciones de la Dirección General de Registros i del Notariat de 7 de març, de 16 i 18 d'abril, i de 21 de juny de 2001. Rep. Ar. 3887, 5188, 5189, 5190, 8840.

Aquestes cinc resolucions tracten d'una mateixa qüestió: la modificació dels cognoms, pel que fa a la diferència introduïda per la Llei 4/1999, de 5 de novembre (que modifica la Llei del registre civil, LRC), entre la regularització ortogràfica dels cognoms en les llengües oficials distintes del castellà i l'expedient de canvi de cognoms. En quatre de les cinc, la Direcció General de Registres i del Notariat (DGRN) desestima la pretensió dels recurrents, en entendre que les modificacions sol·licitades no constitueixen, en realitat, una mera correcció ortogràfica per adaptar els cognoms a les grafies correctes d'aquests en llengua catalana, gallega o basca, sinó que s'han de considerar un veritable canvi de cognoms, de la competència del Ministeri de Justícia. Només la darrera resolució és estimatòria, tot i que també en la primera hi ha l'estimació parcial pel que fa un cognom que, malauradament, no consta esmentat en cap dels repertoris ni les bases de dades consultats.

Aquesta primera resolució analitza la substitució per la grafia gallega dels cognoms «V.» per «V.» (sense esmentar en cap cas el terme que «V» significa) i de «Puento» per Ponte». Pel que fa al primer, l'interessat allegà que la forma correcta d'escriure'l en gallec seria «V.», que significa vila o poblet situat en un pujol, per la qual cosa en castellà seria «V.» i no «V.», i s'aporta document oficial on consta com a cognom del seu avi «V.»; i, quant al segon cognom, s'afirma que d'acord amb la Llei gallega sobre toponímia no existeix al territori gallec cap forma «Puento» i sí moltes formes «Ponte». El jutge encarregat del Registre civil va denegar ambdós canvis, sobre la base de la doctrina restrictiva de la DGRN que assenyala que *«lo que permite la misma [Llei 4/1999] es solamente la corrección gramatical de los apellidos que, siendo específicamente propios de una de las lenguas españolas, constan incorrectamente escritos de acuerdo con las directrices ortográficas de aquellas lenguas, pero no adaptar a las mismas cualquier apellido del acervo nacional, o lo que es lo mismo galleguizar o catalanizar aquéllos, puesto que para este supuesto ya está previsto el trámite adecuado por el expediente de cambio de apellidos referido en los artículos 205 y 206 del Reglamento del Registro Civil»*. En aquest cas, sense més justificació que la remissió al criteri reiterat de distinció, la DGRN estima el canvi pel que fa a «V.» i el rebutja pel que fa a «Puento».

En la Resolució de 16 d'abril es demanava la regularització a l'ortografia de l'euskera del cognom «Santamaría». El jutge encarregat del Registre

civil va entendre que *«el interesado solicita la traducción de su apellido cuyo origen no es vasco al equivalente en dicha lengua, hecho que no se contempla en la normativa citada. El criterio de la Real Academia de la Lengua Vasca, por informes recibidos en supuestos análogos, de que cualquiera que fuera la lengua de origen, no puede dictaminar su conversión a la grafía vasca y ello por una elemental razón de respeto a esas lenguas y sus pueblos»*. En el recurs davant la DGRN l'interessat requereix que es demostrï que el cognom referit no és basc; per bé que l'organisme resol que *«Por virtud de esta norma [art. 55 LRC] un apellido vasco puede inscribirse con la grafía vascuence correspondiente, pero la regla no alcanza a la regularización ortográfica al euskera de apellidos claramente castellanos, como es “Santamaría” en este caso»*, el qual considera un canvi de nom tramitable, per la via de l'article 57 LRC, davant del Ministeri de Justícia.

Els supòsits de les dues resolucions de 18 d'abril són molt semblants, atès que s'analitza i finalment es rebutja l'adaptació a la grafia catalana del cognom «Pascual», en el primer, i dels cognoms «Castañeda» i «Abad», en el segon. Tot i que el criteri de fons coincideix absolutament amb el dels casos anteriors, hi ha elements argumentals nous en el primer cas, on el jutge encarregat del Registre assenyala que *«una elemental investigación filológica nos lleva al hecho evidente de que dicho apellido es de uso generalizado en todo el territorio español, dado el enorme volumen migratorio que se ha producido en el último siglo, que ha llevado a la entrada y asentamiento en territorio catalán de apellidos propios de otras lenguas y culturas, por lo que no es razonable sea considerado a priori como una forma castellanizada, y por tanto normativamente incorrecta»*. En la mateixa línia, la DGRN va dictaminar que *«siendo “Pascual” un apellido de amplia difusión en el conjunto de territorio español no puede ser calificado de específicamente catalán ni, en consecuencia, cabe apreciar ninguna incorrección ortográfica en la citada forma transcrita en el Registro Civil»*, sens perjudici que el recurrent pugui instar l'expedient de canvi de cognoms. Pel que fa al darrer cas, que desestima la pretensió del recurrent d'inscriure els seus cognoms com «Castañeda» i «Abat», només cal referir la cita de la Instrucció de la DGRN d'11 de novembre de 1998, on s'estableix que el sentit de l'art. 19 de la Llei de política lingüística de Catalunya —en concordança amb l'art. 55 de la LRC— *«contempla un solo caso muy concreto de adaptación gráfica de los apellidos catalanes. Por tanto, no se refiere al supuesto de traducción de un apellido castellano —o de otra lengua española— al catalán, ni de su adaptación a la grafía catalana, sino meramente de la adaptación de los apellidos catalanes que figuran incorrectamente inscritos en el Registro Civil a la grafía catalana normativamente correcta»*. En aquests i altres casos pressuposar que el nom

és de procedència castellana sense fer cap mena d'indagació sembla agosarat i contra tota lògica. En tot cas, qui hauria de triar, quan no hi ha cap certesa, és el ciutadà, no l'Administració.

La darrera resolució, amb canvi de criteri, estima la substitució del cognom «Zaragozá» per «Saragossá» <sic>. Tot i que el jutge encarregat del Registre també va denegar aquí el canvi, amb l'argument que el cognom no tenia un origen etimològic valencià, la DGRN estima que es tracta d'una mera regularització ortogràfica (en aquest cas, esperem que la regularització es realitzi correctament pel que fa a l'accent, que ha de ser obert) per adequar el cognom a la gramàtica i la fonètica a la llengua espanyola corresponent. Pel que fa a la identificació d'aquesta darrera —que no consta en l'argumentació del recurrent reproduïda—, la DGRN assenyala que *«por lo tanto un apellido valenciano puede ser sustituido por su grafía actual en lengua valenciana»*. Establert això, s'afirma que *«La discusión se centra en determinar si los apellidos actuales del interesado “Zaragozá” y “Zaragozá” son apellidos valencianos. De la documentación aportada a las actuaciones puede afirmarse, efectivamente, y teniendo en cuenta que los apellidos figuran inscritos con acento final, tales apellidos equivalen al vocablo ‘Zaragozano’ en lengua castellana, siendo por tanto correcta la grafía valenciana “Saragossá” para expresar este apellido de procedencia»*. Cal dir que entre la documentació aportada hi havia la cita d'un precedent en el qual s'havia concedit el canvi esmentat. I, d'acord amb això, s'admet l'aplicació al cas de l'article 55 LRC per facilitar la inscripció del cognom.

Finalment, si bé segurament la problemàtica plantejada pels cognoms concrets examinats en les quatre resolucions no era idèntica, hem de notar el criteri restrictiu i formalista que ha adoptat la DGRN en interpretar l'article 55 de la LRC, que es basa en una presumpció injustificada de «castellanitat» dels cognoms, de manera que obliga a seguir el procediment molt més costós de l'article 57 LRC a la majoria de ciutadans que pretenguin adequar a la llengua pròpia —gallega, catalana o basca— els seus cognoms.

Resoluciones de la Dirección General de Registros i del Notariat de 10 de maig de 2001. Ref. El Derecho 2001/36767 i 2001/36779.

Les dues resolucions comentades permeten contrastar el criteri de la DGRN pel que fa a l'admissió de canvi de nom propi. En la primera resolució es demanava la substitució d'«Elena» per «Helena», que fou rebutjada per l'encarregada del Registre civil de Lleó, per considerar que es tractava d'una modificació mínima *«al suponer el añadido al nombre Elena de una*

hache, muda en las lenguas españolas, no implicando siquiera alteración fonética del nombre». En contra d'aquest criteri, la DGRN estima que l'existència de justa causa per al canvi de nom «no es de aplicación cuando se trata de sustituir el nombre propio por su equivalente onomástico en cualquiera de las lenguas españolas» i, en aquest cas, considera «un hecho notorio que la grafía apropiada en gallego del castellano “Elena” es “Helena”», per la qual cosa cal admetre la pretensió. Diversament, i encara que es tractés igualment de l'addició d'una *h*, la segona resolució denega la inscripció d'«Elisabeth», amb l'argument que manca una justa causa, atès que la modificació proposada s'estima mínima o intranscendent objectivament. En d'altres ocasions ja hem destacat les conseqüències, sovint incoherents i àdhuc sorprenents, d'aquesta doctrina sobre canvi de noms propis que s'aferra a qualsevol possibilitat de justificar la correspondència amb les versions dels noms en qualsevol de les llengües reconegudes a l'Estat espanyol per rebutjar sistemàticament altres canvis.